

колебался от 1603 до 3782 л. Абсолютные значения основных промеров, индексов телосложения и параметров вымени были в пределах стандартных показателей. Установлено достоверное влияние индекса формата, массивности и костистости на молочную продуктивность. Это доказывает необходимость ведения селекционной работы в направлении отбора в ремонтную группу массивных кобыл с длинным корпусом.

Ключевые слова: новоалександровская порода, продуктивность, селекционные признаки, промеры, экстерьер.

COMMUNICATION MILK PRODUCTIVITY MARES DUBROVSKY STUD WITH INDEX MEASUREMENTS, INDICES AND PARAMETERS UDDER

Lutih S. V.; Institute of Animal science NAAS

In the article the results of estimation of mares of Novooleksandrovsky Draft breed are presented on the suckling productivity, survey, indexes of build and parameters of udder. It is certain that the index of milkness for 5 months of lactation hesitated from 1603 to 3782 l. Absolute values of basic promerov, indexes of build and parameters of udder were within the limits of standard indexes. Reliable influence of index of format is set, to massiveness and boniness on the suckling productivity. It proves the necessity of conduct of plant-breeding work in the direction of selection in the repair group of massive mares with a long corps.

Keywords: Novooleksandrovsky Draft, productivity, plant-breedings signs, promerov, exterior.

УДК 636.32./38.033

**ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ БОЙОВИХ КОНЕЙ ДЛЯ
ЛИЦАРСЬКИХ ТУРНІРІВ
(ОГЛЯДОВА)**

Рязанов П. О., м. н. с.

Інститут тваринництва НААН

У статті висвітлено компіляція висновків автора за результатами власного досвіду, отриманого завдяки прийняттю участі у численних історичних фестивалях різних років в Україні, Росії та Білорусі, щодо деяких особливостей виховання та тренування спеціалізованих коней, придатних для лицарського турнірного двобою.

Лицарські турніри є одним з напрямів використання коня у дозвіллі людини, при цьому необхідна спеціальна підготовка як коня, так і вершника.

Ключові слова: коні, виховання коня, лицарські турніри, історія конярства.

Усе більш зростаюча доля туризму, як одного з видів дуже рентабельного та перспективного бізнесу в Україні, зацікавленість пересічних людей історією середньовіччя, широка державна підтримка різноманітних патріотично-етнографічних урочистих заходів, офіційне визнання такого виду спорту, як середньовічні бойові мистецтва й поширення такого виду активного відпочинку, як історична реконструкція, призвели до вибухового зростання кількості різних комерційних закладів туристичного напрямку, що використовують для приваблення туристів середньовічну воїнську, зокрема, лицарську та козацьку, тематику.

Майже в кожній області України можна нарахувати, від десятка до півсотні на рік різноманітних етнографічних, краєзнавчих та інших комерційних або офіційних заходів із безперечною участю кременезких хлопців та дівчат у лицарських обладунках, різноманітні фестивалі *лівінг хістори*, заходи, присвячені знаковим подіям в історії або

визначним битвам, що відбувалися на землях нашої держави в сиву давнину.

У деяких містах України, що мають давню історію та зберегли її у вигляді старовинних замків та фортець, таких як Кам'янець-Подільський, Луцьк, Тустань, Судак, Меджибіж, різноманітні заходи на кшталт лицарських фестивалів та турнірів приносять значну частку доходів до міського бюджету. Тисячі відпочивальників, що приїждять спеціально на такі заходи, охоче витрачають неабиякі кошти щоб подивитися на це феєричне дійство. У містах, де середньовічні фортифікаційні споруди не збереглися, масово будуються цілі музеї живої історії, такі як туристично-розважальні комплекси “Древній Київ” і “Мамаєва Слобода” у Києві, “Хортицька Січ” у Запоріжжі, музей живої історії “Олесьє” і комплекс “Зелені Хутори” під Херсоном та багато інших.

Зростання рівня різноманітних історичних заходів, збільшення фінансування лицарських турнірів та вихід на міжнародний і світовий рівень проведення цих турнірів вимагають не тільки наявності вправних й добре тренуваних людей, що можуть днями знаходитися й активно рухатися у важких обладунках, але й спеціально підготовлених для лицарського двобою коней.

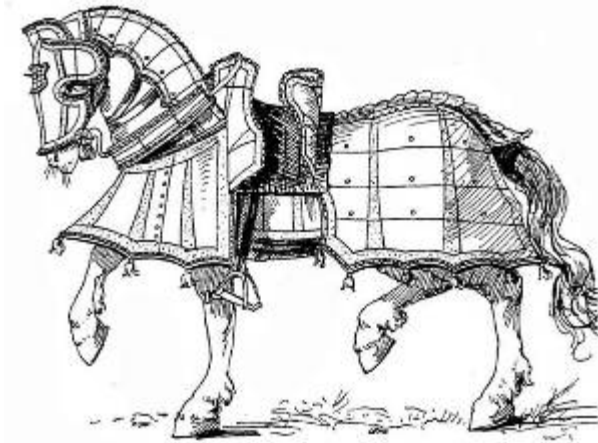
Старі традиції козацької кінної їзди, так званої “джигітовки”, кінного шабельного бою та різноманітних “бойових” вправ на коні з рушницею, шаблею або пікою, попри усю протидію, ніколи не уривалися й досі живуть як на сторінках легкодоступних у будь-якій районній бібліотеці підручників для кавалерії РККА під редакцією маршала С. М. Будьонного, так і посеред простих сільських та станичних козаків на Кубані, Терекі та Запоріжжі, особливо серед акторів численних козацьких кінних театрів. А от дані про особливості тренування коней для важко озброєного середньовічного лицаря в україномовній літературі майже відсутні.

Про процес та особливості бойової підготовки самого лицаря є безліч письмових джерел, але згадки про тренування та оснащення лицарського коня в них дуже рідкі та поверхневі. Найбільш відомі й повні з них: “Кодекс щодо влаштування лицарського турніру” герцога Бургундського Пилипа Доброго, декілька німецьких “фехтбуків”, найвідомішим з яких є “фехтбук” Гальхоффера, й англійський манускрипт 15 століття “How the man shall be armed” [2, 6]. Ці джерела, поряд із вивченням збережених у колекціях музеїв західної Європи, Санкт-Петербурзького Ермітажу та “Королівському арсеналі” у Лідсі, що у Великій Британії, артефактів із числа кінських обладунків того часу, а також досвід, що його вже отримано ентузіастами історичної реконструкції епохи лицарства, перекладені на збережений досвід більш пізніх часів розквіту легкої кавалерії, зокрема, козацьких традицій кінного бойового мистецтва [7-8], дають нам змогу відновити деякі прийоми, якими користувалися середньовічні воїни для тренування своїх коней.

Кінська зброя, поширена в часи середніх віків та раннього ренесансу, геть відрізняється від звичної нам сучасної кінської зброї – від самого сидла з прямою посадкою, до металевих та текстильних кінських бойових обладунків.

Старі європейські лицарські породи коней – важкі, кремезні й дуже агресивні, що вирощувалися лише для бою й могли вести повноцінно декілька годинну баталію самотужки навіть із мертвим господарем у сідлі, такі, як славнозвісний “Дестріє”, нажаль, зникли. Деякі риси тих легендарних коней можна простежити серед старовинних європейських порід, таких як Штайр, Фризська, Ганноверська, Андалузська. До речі, саме андалузців можна вважати однією з найбільш збережених у первісному вигляді “лицарських” порід коней, але для умов України завозити імпортних коней спеціалізованих порід дуже затратно.

Рис. 1. Кінь у повному обладунку.

Рис. 2. Посадка лицаря на коні.

Рис. 3. Важкоозброєні: західноєвропейський лицар та турецький сипах 16 століття.

Середня вага бойових лицарських обладунків, за матеріалами дослідників-зброєзнавців, на середину-кінець 15 століття досягала, у середньому, близько 30 кілограмів, ще до 40-60 кілограмів могли важити кінські обладунки; у повному варіанті – налобник з бойовим рогом, рухомий пластинчастий нашійник, нагрудник, інколи з бойовими шипами, броньоване сідло із захистом паху та попереку лицаря й металевий

захист крупа коня. Для східного та східноєвропейського воїна обладунк бойових коней найчастіше за все складався з набитої паклею, прошитої сталевим дротом тканинної або кольчужно-пластинчастої попони, що мало відрізнялася за вагою від західноєвропейських цільнометалевих зразків, але дозволяла більш вільно рухатися. Додати до цього 80-90 кілограмів живої ваги самого лицаря, й отримуємо необхідність для коня нести кар'єром на своїй спині від 120 до 160 кілограмів.

Із наявних в Україні порід, на власну думку автора, до цих справ добре придатні найбільш грубі за конституцією й крупні за ростом та промірами жеребці Орловської, Тракененської, Будьонівської та окремі помісі ваговозних із верховими породами. Перевагу треба віддавати коням із міцними, добре виповненими кінцівками, широкою, розвиненою спиною, міцної статури й великого зросту. Бажаний екстер'єр лицарського коня – густі, пишні грива та хвіст, блискуче покривне волосся однотонної масті, на бабках добре розвинені китиці. Враховуючи такий перспективний напрям бізнесу, як рекламна оренда лицаря-баннерета на коні, що може їздити містом верхи, тримаючи приткнутим до сідла розгорнутий лицарський прапор із логотипом компанії, що замовила рекламу, до ефектності екстер'єру коней та якості обладунків треба відноситися якомога ретельніше.

Особливу увагу при виборі коня для лицарських турнірів треба приділяти темпераменту тварини – часи агресивної баталії відійшли у минуле, і наразі є наявна потреба у спокійних, але при цьому досить жвавих, придатних до масових шоу з багатотисячним натовпом, якомога більш врівноважених коней, що з легкістю зможуть переносити гучні крики з трибун, вибухи, дзвін обладунків та тріскіт списів, що б'ють у щита й ламаються над головою.

Першим пунктом у тренінгу лицарського коня є при звичаювання його до кінського обладунку. До нього зазвичай відносять геральдичну барвисту попону, що вдягається поверх текстильного або металевого кінського обладунку, що вкриває всього коня від голови до крупа та лицарське бойове сідло з високими луками, в якому лицар не сидить, а стоїть на стременах, випрямляючи ноги. Загалом, із метою полегшення загальної ваги обладунків, зазвичай використовують лише накривну геральдичну попону, не використовуючи жодних елементів захисних обладунків для коня, але для кінного бою на мечях та групового кінного бою, так званого *meele*, автор наполягає на використанні хоча б металевого наголовника в купі з ущільненим простьобаним ватином текстильним захистом шиї і крупу. Це допоможе уникнути випадкового травмування чи поранення коня у бою.

Система кріплення лицарського сідла від звичайного кавалерійського відрізняється наявністю двох ременів, що потрібні для того, щоб міцніше закріпити лицарське сідло, що має більш високо розташований центр ваги на тулубі тварини. Стремена з розвиненою площею для опору ніг кріпляться безпосередньо до каркасу сідла гвіздками або на спеціальну ковану скобу.

Під сідло зазвичай використовують або товстий пітник із повсті, або складену щільно в декілька разів вовнову ковдру.

Перші кроки у вихованні лицарського коня.

При звичаювання коня до яскраво-барвистої попони і майоріння над головою та вздовж огорожі чисельних прапорів із довгими китицями найкраще починати з якомога раннього віку – одразу з першими спробами надягати на тварину недоуздок та іншу звичайну зброю. Для початку різнокольорові геральдичні попони можна вивішувати на огорожі манежу, або оздоблювати манеж прапорами-банерами щоб яскраві плямисті кольори та шурхіт тканини не лякали тварин, а на вигулювання коня час від часу слід призначати конюха в залізному лицарському обладунку (як варіант, людину в одязі з нашитими на одяг шматками листового заліза, яке б видавало схожі звуки з тими, що

видає лицар в обладунках, коли рухається) при цьому кількість заліза на одязі треба збільшувати поступово, щоби кінь звикав без зайвого стресу.

Рис. 4. Дерев'яний каркас сідла та сідло з пітником.

Коли кінь вже призвичаївся до звуку рухів озброєного лицаря, яскравих попон і шурхоту тканини під вітром, та не реагує на раптові подразники, слід починати призвичаювання коня до обладунків.

Спершу на коня одягають лише сідло, пітник і геральдичну попону, наступним кроком, коли тварина звикла до них – захисну текстильну попону й металевий захист. Деякі тварини можуть лякатися у процесі одягання головної частини попони або металевого наголовника, у такому разі можуть допомогти наочні шори. Також шори стануть у нагоді під час навчання коня ходити прямо на супротивника вздовж бар'єру.

Процес привчання коней до гучних звуків, на кшталт музики, вигуків та інше, мало чим відрізняється від загальнодоступної техніки каскадерів Мосфільму, що у свою чергу використовують методики кавалерії РККА та Російської Імператорської Армії – вибухові пакети, петарди, стартові пістолети, гучномовці тощо, плюс закріплення спокійної поведінки заохочуваннями.

Тренування лицаря та коня. Першим етапом тренування лицарських коней є вигул коня у повіді з озброєним та в обладунках вершником у сідлі, зі щитом та списом у руках кругом бар'єру. При цьому бар'єр повинен обов'язково кожного разу знаходитись зліва від коня, це дуже важливий момент – кінь завжди повинен розходитися з конем суперника, перепускаючи його з лівого боку – це один із фундаментальних пунктів безпеки вершника при списовій сутичці. Краще за все виконувати цю вправу вздовж бар'єру або окремо стоячої невисокої секції огорожі довжиною 50-60 метрів попарно назустріч одне одному, щоби коні у бойових попонах зустрічалися й розходилися десь біля середини бар'єру. При зустрічі вершники повинні брати списи наготові і торкатися щита супротивника кінчиком свого списа. Зазвичай це займає від двох годин, до декількох тижнів, поки коні не почнуть самотужки ходити шагом уздовж бар'єру без коновода, але тренування слід поступово ускладнювати й проводити регулярно.

Під час першого етапу тренувань кінь повинен призвичаїтись до геральдичної попони, інших коней в аналогічному вбранні, озброєного вершника та автоматично обирати обхід будь-якої перешкоди, що наближається, звертаючи вправо від неї.

На другому етапі рекомендується привчити коня ходити галопом вздовж бар'єру або натягнутої мотузки, тим часом вершник вчиться влучати списом на повному скаку

у мішень у вигляді щита, розташованого на висоті середини тулуба вершника. Щит слід закріплювати рухомо, краще за все на привареній до вритої в землю сталевій труби або дерев'яного стовпа автомобільної пружини, щоб від удару щит трохи пружно посувався. Середньовічні тренажери з цієї вправи передбачали поворотне опудало з биткою на ціпку, котре при недостатній швидкості або неправильному влучанні спису в ціль розверталось та наносило чутливого стусана невірному лицареві.

Третій етап – безпосередньо двобій двох лицарів за правилами, що описані у багатьох загальнодоступних у мережі середньовічних джерелах, тому зупинятися ми на них окремо не будемо. Лише згадаємо, що кінний двобій на мечях краще починати тренувати не через бар'єр, а через натягнутий мотузок – бо при цьому бійці повинні з'їжджатися більш щільно, і коні можуть поранитися об елементи бар'єру. Додатково слід пильно стежити за тим, щоб не зачепити голову або вуха коня зброєю, особливо при виконанні вправи з рубки лози або капустяних качанів на повному скаку.

Трохи зупинимось на навчанні коней ходити в атаку *лавою на лаву*, або на піхотний стрій – це дуже видовишна й страшно захоплююча, але при правильній постанові учасників трюку на конях і до автоматизму відпрацьованому першому етапі тренувань, досить безпечна вправа. Достатньо лише розташувати учасників у шаховому порядку й коні на повному ході зможуть проскакувати крізь протилежну лаву супротивників, не стикаючись один з одним, беручи кожен вправо від перешкоди.

Бібліографічний список

1. Форум кінного клубу “Крокус у Мостовському” - Режим доступу: <http://horsesclub.ucoz.ru/forum/20-1384-1>
2. Електронна бібліотека “Литмир” онлайн-стаття “История рыцарского турнира”. - Режим доступу: <http://www.litmir.net/br/?b=146797&p=17>
3. Фонъ Винклеръ П. П. “Оружіе” Руководство къ истории, описанию и изображению ручнаго оружія с древнейшихъ временъ до начала XIX века”, С-Пб.,: типографія И.А. Ефрона, 1894.
4. Світлини з репродукціями літографій та малюнків А. Дюрера. (з власної фотокolleкції).
5. Сайт королівського музею “Royal armories”, Lieds. – Режим доступу: <http://royalarmories.org>
6. Форум історичних реконструкторів та істориків “Тоже форум”. – Режим доступу: <http://www.tforum.info>
7. Введенський Георгій “Кавалерия Российской армии. Кирасиры”. – М.: Аврора, 2004.
8. Військовий підручник “Войсковые учебники. Кавалерия. К учебнику для Казака (Отдел полевой службы, по уставу 1881 года)”. – Изд-во “Экономическая Типо-Литография”, 1901.

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ВОСПИТАНИЯ БОЕВЫХ ЛОШАДЕЙ ДЛЯ РЫЦАРСКИХ ТУРНИРОВ (обзорная)

Рязанов П. А., Институт животноводства НААН

В статье освещена компиляция выводов автора за результатами собственного опыта, полученного благодаря принятию участия во многочисленных исторических фестивалях разных годов в Украине, России и Беларуси, относительно некоторых особенностей воспитания и тренировки специализированных лошадей, пригодных для рыцарского турнирного двобою.

Рыцарские турниры являются одним из направлений использования лошади в досуге человека, при этом необходима специальная подготовка как лошади, так и всадника.

Ключевые слова: лошади, воспитание лошади, рыцарские турниры, история коневодства.

SOME FEATURES of EDUCATION HORSES FOR JOUSTING (review)

Ryazanov P.A., Institute of animal sciences of the NAAS

The article is devoted to the compilation of the conclusions of the author for the results of their experience gained through participation in numerous historical festivals of different years in Ukraine, Russia and Belarus, about some of the features of the education and training of specialized horses suitable for jousting tournament of Dobj.

Jousting is one of the uses of horses in the leisure with special training is needed as a horse and rider.

Keywords: horse, rearing horses, jousting tournaments, the history of horse breeding.

УДК 636.1.061.03

РАБОЧИЕ КАЧЕСТВА ЛОШАДЕЙ РАЗНОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ФЕРМЕРСКИХ И КРЕСТЬЯНСКИХ ХОЗЯЙСТВ БЛИЗНЕЦОВСКОГО РАЙОНА ХАРЬКОВСКОЙ ОБЛАСТИ

Соболь О. М., к. с.-г. н.

Херсонский Государственный Аграрный Университет

Исследованы породная структура, промеры, индексы телосложения, живая масса, воспроизводительные качества, время доставки груза рысью на 1 км при массе груза, повозки и ездового 900 кг полновозрастных кобыл рысистого, тяжеловозного происхождения и местной селекции в фермерских и крестьянских хозяйствах 8 населенных пунктов Ближнецовского района Харьковской области. Показатели воспроизводства не зависели от происхождения кобыл. Лучшие показатели по доставке груза имели кобылы рысистого происхождения, худшие - кобылы местной селекции.

Ключевые слова: лошади, живая масса, индексы телосложения, рабочие качества лошадей, сила тяги, тяговое сопротивление, воспроизводительные качества, рысистые лошади, тяжеловозные лошади, доставка груза.

В Украине, как и в большинстве стран СНГ, преобладающим направлением развития отрасли рабочие - пользовательное коневодство. Лошади широко используются в качестве живой тягловой силы на выполнении разнообразных видов транспортных и сельскохозяйственных работ в государственных, коллективных, акционерных предприятиях, фермерских и крестьянских хозяйствах населения.

Например, в РФ в 2008 году в качестве живого тягла использовалось около миллиона рабочих лошадей, что по производительности заменяет 500 тысяч тракторов малой мощности (типа Т-16), а, следовательно, позволило сэкономить и использовать на другие цели до 2-х млн. тонн нефтепродуктов в год, стоимостью около 9 млрд. рублей в сопоставимых ценах [1].

Однако развитие рабочего коневодства происходит гораздо медленнее и в меньшем объеме, чем предполагалось в условиях удорожания горюче – смазочных материалов и а возрастания числа некрупных крестьянских и фермерских хозяйств. Про-